

KNJIŽEVNA POROČILA

SLOVENSKA DELA

Ivan Pregelj: Božji mejniki. Povest iz Istre. Mohorjeva knjižnica 19. Založila Družba sv. Mohorja, 1925.

Po snovi in po ločeno prilagodenem izražanju gre Pregljevo slovstveno udejstvovanje zadnjih let v dvoje: v težko dominsvetovsko leposlovno prozo literarno-življenjepisnih, miljejskih očitavanj (Šmonca, V Emavs!) ali toplih legend, idil in pregnančnih pesmi v nevezani besedi ter v večerniške povesti, ki bogaté naše skromno, a tako potrebno domačnostno slovstvo (Peter Pavel Glavar, 1922, Zgodbe zdravnika Muznika, 1923). Vvrsto, tendenco in maniro teh poslednjih zgodb za ljudstvo nam je dal Pregelj letos že tretjo: Božje mejnike. «Dom in svet» pa prinaša v zasnovi in nameri na prvem mestu imenovanega literarnega tvorstva njegovo idilo «Osmero pesmi». V obeh smereh je Pregelj v našem književništvu močna pojava.

Poglejmo Božje mejnike! Na svojih davnih potih po tužni Istri jih je pisatelj videl, spoznal in vzljubil. In kakor v Petru Pavlu Glavarju kranjski in v Antonu Muzniku rodni tolminski zemljici je v pričujoči knjigi po tegobni ljubezni in nagnjenjih šimeta Križmanica — enega od onih — zapel zapuščeni Istri: «Saj te ljubim, a v bridkosti. Kako si uboga, Istra! Kako si nevedna, Istra! Kako si žalostna, Istra!... Le kaj si zagrešila, da si prenesrečna med zemljami! Istra — moj ljubi trpinčeni Job, dežela Jobova, dežela Hus...» Ali ob spominu na primitivno prepričevalno melodiko in ritmiko istrske popevke na piščalki dvojnici ali vidalici, ko slovenskemu plovu Gregoriču polaga v pero take besede: «Uboga istrska pesem, kako si neboljena! Pa vendar poješ od srca, kakor slovenska ne more več; od duše slovanske, kakor takrat, ko smo še blodili neločeni en sam rod od Karpatov čez Ogrsko in zasedli nove zemlje. Istrska pesem! Zadnji naš mejnik ob italiskem napevu in italiskem solncu. Svoje uho bom poskušal prilagoditi tebi. Prilagodil se ti bom iz takih ust, kakor jih ima mladi Mate Sestan, ko kliče svoji «žejici» špeti: Spravjaj mi se ti, spravjaj, špeta, žejice moja, put mojega stanja...» Iz iskrenejšega uglabljanja in toplejših spominov ni pri nas mimo Cankarja in nekdajkrat Meška nihče pel svojih povesti.

Vsebina «Božjih mejnikov», ki jo je pisatelj prelepo ozaljšal s pogledi na Istro, jedno deželo «čudežev in presenečenj», je niz mestoma vrlo napetih dogodkov, razgibanih prav za prav samo od volje Gospoda, ki je «vsemoder v svojih sklepah in delih». Pregelj v tej povesti kloni vplivu višje moči na človeka, snovanju neizprosne božje omnipotence, v koje odločujočih rokah so prav do končnih poglavij vse osebe povesti s protagonistom Križmanicem vred kot brezvoljne, mahedrave lutke. To trpno predstavljanje oseb zgodbi ni v prid. Če bi ne bilo v povesti toliko prečudne, iz istrske grude pozajete in iz domačnosti njene pesmi bolesti in zdravega opoja prisluškovane poezije, bi zanimanje za dejanje, ki se razvija tako izven človekove notranjosti, urno upadlo, ker je zlasti zbog nosilčeve inertnosti ponekod kaj malo zgovorno, osvajajoče.

Po tehniki je ta povest iz Istre na prvi pogled zaznavna polnokrvna sestra obema prejšnjima Pregljevima povestima, pesmi tolminske življenske

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

modrosti in Glavarjevi prosti življenjepisni zgodbi. Ob Petru Pavlu, ki je prvi po datumu, si je pisatelj zamislil kliše pripovedne knjige za ljudstvo. Vnanji tehnični ustroj večerniške povesti, po katerem so sedaj grajeni tudi Božji mejniki. V premočrtnem razvoju odkriva avtor dogodivščine glavne osebe, zajete v mnogo ponajveč kratkih poglavij, markantno naslovljenih. Postranske osebe so večinoma le ilustrativne, zase malo živé. Krajevna in časovna ozadja ume pisatelj spretno izrabiti. Marsikdaj v nekaj potezah s pomočjo frapantnih nasprotstev ali bistro pogruntanih sporednosti nariše čudovito izrazite kulise k notranjemu dogodku.

Opozarjam na nekatera močna poglavja: Domov, Lepa Mara, Vidalice Kajnove, Job, zadnji odstavek 19. kapitule (naricalka, pogrebna pesem šimnu) in drugo.

Jezik «Božjih mejnikov» je Pregljeva bogata posebnost. Včasih se skoro neopazno prelije v domačo istrščino. Stavki so kratki, sočni. Dvogovori naturni. Refleksivno rabo glagola (misel se je vsela v duhovnika; v vetru, ki se je jemal od juga — itd.) je ponekod prijetno čitati.

Zaradi pokrajinsko vonjive poezije, ki je čista in vabeča v njej, imam rad to knjigo.

Pavel Karlín.

Gregorčič Simon: Antologija. Uredio, predgovor i rječnik napisao dr. A. B a r a c. Zagreb. Izdanje Narodne knjižnice. 1924. 87 str.

V lepi zbirki «Naši pjesnici», ki jo izdaja podjetna zagrebska «Narodna knjižnica», se je Preradoviću, Prešernu, Jakšiću, Nazoru, Matošu, Kostiću, Vrazu in Iliću pridružil tudi Gregorčič z drobno antologijo, ki ji je urednik napisal 14 strani informativnega uvoda. Uredniku je slovenska književnost v kolu s hrvaško in srbsko najbolj lirična, med slovenskimi književniki pa Gregorčič zaradi spontanosti svojega izraza največji lirik. S Kranjčevićem ima skupno, da je bil nekaj časa potisnjen v ozadje, toda med vojsko in po nji se je pokazalo, koliko aktualnosti je v teh pesmih, ki so vse produkt bolesti, ljubezni in srca. Z neposrednostjo svojega izraza in z naravno toplino občutka spada Gregorčič med največje jugoslovanske poete.

Med srbohrvaškimi poeti mu je po Barcu najbolj podoben Šantić s svojo ljubeznijo do trpečega kmeta, kateremu se bliža z odprtim srcem, toda iskrenost njegovega čuvstvovanja je prevečkrat pokvarjena z očitnim težanjem po modernih formalnih efekti, tako da se ne more meriti s silno sugestivnostjo nepotvorjenega, čistega čuvstva, ki se naivno oglašča v Gregorčičevi poeziji. Barac opozarja na čudovito skladnost med Gregorčičevim življenjem in pesništvom, analizira njegovo erotiko in rodoljubno poezijo, pri čemer mu je knjiga Stříbrnega jako dobro služila. V antologijo samo je sprejel samo to, kar je za duševno življenje Gregorčiča značilno, predvsem torej liriko; iz istega razloga so morale izostati nekatere pripovedne pesmi, dasi so same po sebi močne. Antologija ni urejena po kakih skupinah, ampak nastopa kot celota, v kateri naj vežejo posamezne pesmi psihološke vezi. Tej celoti bi prav nič ne škodovalo, če bi bile vanjo sprejete vse pesmi, ki se med Hrvati p o j ó, n. pr. tudi «Naša zvezda», ki jo Barac označuje sicer kot znano, pa jo je izpustil z motivacijo «jer patriotski elemenat, koji ju je negda činio privlačivom, nije aktuelan»! Človek se kar za glavo grabi, ko skuša to motivacijo razumeti. Neverjetno je, da bi Barac ne razumel te pesmi, ker ne zna dovolj slovenščine ali ker je s tako estetično slepoto udarjen kakor kak naš J. Pajk. Ostane samo še možnost, da dvojne, bridke